

Теоретичні підходи до розвитку винного туризму Закарпатської області

Машіка Г.В.

кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму і рекреації
Мукачівського державного університету

Якоб Н.К.

студентка першого курсу магістратури
кафедри туризму і рекреації
Мукачівського державного університету

Стаття присвячена теоретичним підходам до розвитку винного туризму Закарпатської області. Коротко проаналізовано розвиток винного туризму Закарпаття. Окреслено найбільші виноробні райони, подано характеристику винних заводів Закарпатської області, а також хронологічно розглянуто винні фестивалі Закарпаття.

Ключові слова: виноробство, винний туризм, фестивалі, виноробний регіон, Закарпаття.

Mashika G.V., Yakob N.K. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К РАЗВИТИЮ ВИННОГО ТУРИЗМА ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Статья посвящена теоретическим подходам к развитию винного туризма Закарпатской области. Коротко проанализировано развитие винного туризма Закарпаття. Указаны крупнейшие винодельческие районы, представлена характеристика винных заводов Закарпатской области, а также хронологически рассмотрены винные фестивали Закарпаття.

Ключевые слова: виноделие, винный туризм, фестивали, винодельческий регион, Закарпатье.

Mashika H.V., Yakob N.K. THEORETICAL APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF WINERY TOURISM IN THE ZACARPATSIAN REGION

The article deals with the theoretical approaches to the development of winery tourism in the Zacarpathian region. The authors give a short analysis of winery tourism in Zacarpathia. They outline the largest viniculture areas, characterizes Zacarpathian region's wineries, also describe Zacarpathia's wine festivals in chronological form.

Keywords: viniculture, winery tourism, festivals, viniculture area, Zacarpathia.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним з традиційних занять місцевого населення Закарпаття з давнини і досі є виноробство. Це легко помітити з фольклору чи місцевих назв. Наприклад, одне з найбільших міст Закарпаття має назву Виноградів.

Активний початок розвитку виноробства сягає XIII ст. Втім, дехто з істориків вважає, що перше вино тут виготовляли ще у III ст. З початку XVIII ст., коли в Угорщині добігло кінця панування турків, на Закарпатті почалась нова епоха розвитку виноградарства. В цей період активно впроваджуються технології та нові сорти винограду з Європи. В XIX ст. виноробство зазнає серйозного удару, адже з новими сортами та інноваціями на Закарпаття потрапляє філоксера – шкідник, який знищує близько 2 700 гектарів виноградників. Лише у 1885 році починається планомірне відновлення виноградних насаджень.

Апогею свого розвитку закарпатське виноробство досягає у 1950–1960-х роках. За радянських часів побудовано винні заводи, налагоджено виробництво різних сортів цього напою. Проте з середини 1960-х років виробництво вина починає здавати позиції. Площі виноградників скорочуються, а з ними зменшується і кількість працівників. Нині виноробство в регіоні хоч і повільно, але послідовно збільшується [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням винного туризму Закарпаття займалися Д.І. Басюк, І.І. Васьковська, О.А. Коваль, М.Ю. Меліхова, В.М. Угринюк, Н.І. Чаграк, Г.В. Гритчук, Х.В. Бригідир, І.М. Бабич, І.В. Добоній, Л.М. Медвідь та інші вчені.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгляд теоретичних підходів до розвитку винного туризму Закарпатської області, визначення хронології винних фестивалів Закарпаття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з перспективних напрямів розвитку ринку туристичних послуг є винний туризм. За визначенням М.П. Кляпа та Ф.Ф. Шандора, винний туризм – різновид туризму, що має на меті дегустацію, споживання, купівлю вина безпосередньо на місці у виробника [2]. Д.І. Басюк вважає, що винний туризм – спеціалізований вид туризму, пов'язаний з ознайомленням з історією, технологією та культурою споживання алкогольних напоїв у певному регіоні та дегустацією алкогольних напоїв безпосередньо у виробника, а також відвідування спеціальних закладів та заходів, таких як, зокрема, дегустаційні зали, винні підвали, винні виставки, конкурси, фестивалі [3, с. 325].

Вино і подорожі завжди були тісно взаємопов'язаними, адже пригощання гостей національними напоями, перш за все вином, є елементом гостинності практично всіх народів світу [3, с. 325]. Продукти української виноробної галузі завжди відзначалися як вітчизняними, так і іноземними експертами та споживачами [4, с. 23].

Закарпатська область має у своєму розпорядженні великі туристичні можливості та ресурси для організації тематичних етногастрономічних турів, пов'язаних з культурою вирощування винограду, виробництвом вина та його вживанням, а також вживанням страв національної кухні [5, с. 12].

Згідно з даними Виноградного кадастру України, затвердженого 25 червня 2010 року, в Україні виділено (без урахування окупованої території Автономної Республіки Крим) 9 виноградарських зон (макрозон) і 46 природно-виноградарських районів (мікрозон), з яких на Закарпаття припадають 1 макрizona та 12 мікрозон, на долю яких припадають 2,32 тис. га виноградних угідь [6, с. 5]. Згідно зі Статистичним щорічником Закарпаття (2016 рік) у 2010 році на Закарпаття припадали 4,7 тис. га виноградників, сьогодні ця цифра складає всього 3,4 тис. га [7, с. 291].

Провідними районами виноградарства та виноробства у Закарпатті є Берегівський, Мукачівський, Ужгородський та Виноградівський. Від більшості розвинених виноробних регіонів Закарпаття відрізняється тим, що тут майже немає потужних заводів, виноробство регіону представлено маленькими приватними виноробнями, де зазвичай вино виробляють за стародавніми технологіями, а гостей зустрічає і супроводжує сам господар, який є і головним виноробом. Попитом

користуються екскурсії на найбільші виноробні заводи регіону, такі як «Леанка», «Котнар» та «Чизай», Ужгородський коньячний завод, з дегустацією їх фірмової продукції, а саме вин «Трамінер», «Троянда Закарпаття», «Леанка», «Мюллер Тургау», коньяків «Ужгород», «Тиса» тощо.

Одним з найбільших виробників вина в регіоні є агропромислова фірма «Леанка» (з угорської перекладається як «дівчинка»), яка працює з 1992 року і має повний цикл виробництва вин. Для популяризації винної продукції ДП АПФ «Леанка» пропонує відвідати історичні винні підвали в смт. Середнє Ужгородського району, які є пам'яткою архітектури XVI ст. і яким у 2016 році виповнилося 455 років. Середнянські винні підвали пропонують гостям цікаву екскурсію, дегустацію високоякісних середнянських марочних, десертних і витриманих вин та страв національної кухні [5, с. 121].

Виноробний комплекс «Чизай» заснований у 1995 році в місті Берегово Закарпатської області в мальовничому урочищі «Чизай», де Україна межує з Угорщиною. Завод побудований буквально з нуля із застосуванням найпередовіших технологій в галузі будівництва та виноробства. Нині завод «Чизай» – це сучасний промисловий виноробний комплекс повного циклу виробництва, до складу якого входять власні виноградники, завод первинного виноробства (на якому відбуваються переробка винограду та виготовлення вин), завод вторинного виноробства (де готову продукцію розливають у пляшки), виносховища, дегустаційні зали, офісні і складські приміщення. Готова продукція випускається під декількома зареєстрованими торговими марками, такими як «Чизай», «Chateau Chizay», «Wine Berry», і користується попитом не тільки в Україні, але й в Казахстані, Угорщині, Чехії, Ізраїлі, Нігерії, США і Австралії [8].

«Котнар» – це сучасний завод повного циклу виробництва, який має 180 га власних виноградників, завод первинного виноробства (на якому відбуваються переробка винограду та виготовлення вин), завод вторинного виноробства (де готову продукцію розливають в пляшки), виносховища, дегустаційний зал на схилах виноградників в селі Мужієво (Берегівський район) [9].

Традиційний виноробний регіон Закарпаття пропонує унікальний туристичний продукт – винний шлях Закарпаття. «Закарпатський туристичний винний шлях» об'єднав 12 винних підвалів та дегустаційних залів

кращих виноробів, де приймають відвідувачів з метою популяризації закарпатських вин. У кожному з них вам запропонують від 6 до 12 найменувань «божественного напою», серед є яких відомі марочні вина (наприклад, «Троянда Закарпаття») та нові, що нещодавно створені знавцями виноробства.

Ні для кого не секрет, що на Закарпатті домашнє виноробство є давнім і традиційним. Вже з десяток років в різних закарпатських містах проводяться різноманітні фестивалі домашніх вин, на яких мають змогу всі бажаючі приватні винороби представити свою продукцію [10]. До винних фестивалів Закарпаття, які отримали статус візитки краю, відносять такі: «Червоне вино», «Біле вино», «Сонячний напій», «Угочанська лоза», «Закарпатське Божоле». Головним принципом винних фестивалів є їх проведення в місцях виробництва, тобто в Берегівському, Ужгородському, Мукачівському та Виноградівському районах.

Авторитетність закарпатського фестивальсько-туристичного продукту засвідчує кількість туристів, яка відвідує область (згідно з даними «Турінформ Закарпаття» щороку лише на винні фестивалі приїжджає понад 150 тисяч туристів).

Хронологічно сезон винних фестивалів відкриває фестиваль «Червоне вино», який проходить на свято Василя на старий Новий рік в м. Мукачеві. Це один із перших фестивалів регіону, який був започаткований у 1995 році як конкурс кращих виноробів Закарпатської області. Продовженням винних фестивалів є фестиваль «Білого вина» (м. Берегово, лютий). У програмі фестивалю, окрім дегустації кращих білих вин, відбуваються посвячення у Лицарський винний орден Св. Венцела нових членів, смакування угорських традиційних страв, конкурси, розваги. Організаторами заходу започатковано нову традицію – подорож на фестиваль вузькоколіїним ретропотягом [11, с. 86–89].

Традиційно в травні Ужгород запрошує мешканців та гостей Закарпаття скуштувати натурального вина та меду на фестивалі «Сонячний напій». У фестивалі беруть участь кілька десятків виноробів краю. В старовинних королівських підвалах, які відомі під назвою «Совине гніздо», можна безкоштовно продегустувати понад 50 якісних і «правильних» вин, сортові вина на основі європейських благородних сортів винограду та ексклюзивні авторські купажі (наприклад, «Чорний принц», «Сонце в бокалі», «Космічне», «Жужіка ти солодка»).

Фестиваль приділяє велику увагу культурі споживання вина, адже організатори дбають про скляні келихи з атрибутикою свята замість пластикового посуду. Під час фестивалю спеціально створена дегустаційна комісія обирає найкращі вина, після чого винороби отримують «золоті», «срібні» й «бронзові» відзнаки.

Цього ж місяця фестиваль виноградарів-виноробів «Угочанська лоза» відбувається в місті Виноградів. Свято, що проводиться вже в 11-й раз, уже стало доброю традицією, що знайомить гостей краю з цікавим та вишуканим світом вина. Фестиваль покликаний популяризувати туристичний потенціал регіону, сприяти відновленню традицій місцевого виноградарства та виноробства. Також тут можна зустріти вироби народного мистецтва, в яких виражено етнічну самобутність району [10].

Закриває серію винних фестивалів осінній фестиваль молодого вина в обласному центрі «Закарпатське Божоле», який, згідно з результатами «Top-Fest: рейтинг фестивалів», визнано кращим винним фестивалем України.

Унікальною родзинкою винних фестивалів на Закарпатті є винороби, які приймають гостей вдома, годують туристів традиційними стравами закарпатської кухні, пригощають вином, демонструють виноградники, преси для віджимання виноградного соку, водять до винних погребів, дають можливість продегустувати вино. Такі оригінальні ідеї для прихильників винного туризму перетворюють виноробні господарства на туристичні об'єкти підвищеної привабливості [11, с. 86–89]. З року в рік попит на домашнє вино зростає, саме тому приватні винороби краю об'єдналися в «Спілку приватних виноградарів та виноробів Закарпаття».

Висновки з цього дослідження. Таким чином, можна сказати, що ринок послуг винного туризму на Закарпатті активно розвивається, існує досить значний перспективний попит на винні тури серед туристів і не тільки. Дедалі більше виноробів презентують свої вина на різних виставках, фестивалях, дегустаційних залах тощо. До найвідоміших винних фестивалів Закарпаття відносять такі: «Червоне вино», «Біле вино», «Сонячний напій», «Угочанська лоза», «Закарпатське Божоле», які стали візитною карткою краю. Цей вид туризму стоїть на міцному підґрунті, але для того, щоб в подальшому сприяти його розвитку, доцільно було б розвивати інфраструктуру Закарпаття, проводити маркетингові кампанії задля розповсюдження інформації

щодо винних фестивалів та дегустаційних залів, збільшити територію виноградників. Великим внеском у винний туризм Закарпаття стало б створення державного гранту для розвитку туризму в рамках економічного розвитку краю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Все про вина Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://tsn.ua/blogi/themes/tourism/vse-pro-vina-zakarpattya-389359.html>.
2. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму : [навч. посіб.] / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с. – (Вища освіта XXI століття) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1584072043514/turizm/suchasni_riznovidi_turizmu.
3. Басюк Д.І. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Здобутки, проблеми та перспективи розвитку готельно-ресторанного та туристичного бізнесу» (м. Київ, 29–30 жовтня 2012 року) / Д.І. Басюк. – К., 2012. – 409 с.
4. Васьковська І.І. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Практика і перспективи етногастрономічного туризму: світовий досвід для України» (м. Київ, 24 вересня 2015 року) / І.І. Васьковська, О.А. Коваль. – К., 2015. – 346 с.
5. Басюк Д.І. Збірник матеріалів за результатами IV науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 2016 рік) / Д.І. Басюк. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 121–123.
6. Виноградний кадастр України. – К., 2010 – С. 97. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>.
7. Статистичний щорічник Закарпаття за 2016 рік / ред Г.Д. Гриник. – Ужгород, 2017. – 479 с.
8. Офіційний сайт «Чизай» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shop.chizay.com/ukr/o-nas>.
9. Офіційний сайт «Котнар» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cotnar.com/index.php>.
10. Спілка приватних виноградарів та виноробів Закарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://spilka-vinorobiv.com.ua>.
11. Медвідь Л.М. Науковий вісник Чернівецького університету / Л.М. Медвідь. – 2011. – Вип. 614–615. Географія. – С. 86–89. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/medvid.htm>.